

RİSALE-İ NUR KÜLLİYATI

LEM'ALAR

YIRMI ÜÇÜNCÜ LEM'A

TABIAT RİSALESİ

(Bediüzzaman Said Nursi)

On Yedinci Lem'a'nın On Altıncı Notası iken, ehemmiyetine binaen Yirmi Üçüncü Lem'a olmuştur. Tabiattan gelen fikr-i küfrîyi dirilmeyecek bir surette öldürüyor, küfrün temel taşı zîr ü zeber ediyor.

İhtar

Şu notada, tabiiyunun münkir kısmının gittikleri yolun içyüzü ne kadar akıldan uzak ve ne kadar çirkin ve ne derece hurafe olduğu, lâekall doksan muhali tazammun eden dokuz muhal ile beyan edilmiş. Sair risalelerde o muhaller kısmen izah edildiğinden burada gayet muhtasar olmak haysiyetiyle, bazı basamaklar tayyedilmiştir. Onun için birdenbire, bu kadar zahir ve aşikâre bir hurafeyi nasıl bu meşhur âkıl feylesoflar kabul etmişler, o yolda gidiyorlar, hatıra geliyor.

Evet onlar, mesleklerinin içyüzünü görememişler. Hem hakikat-i meslekleri ve mesleklerinin lâzımı ve muktezası odur ki yazılmış her bir muhalin ucunda beyan edilen o çirkin ve müstekreh ve gayr-ı makul (Hâşiye[1]) hülâsa-i mezhepleri, mesleklerinin lâzımı ve zarurî muktezası olduğunu gayet bedihî ve kat'î bürhanlarla şüphesi olanlara tafsilen beyan ve ispat etmeye hazırım.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ثُمَّ رُسُلُهُمْ أَفَى اللَّهِ شَكُّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قَالًا

Şu âyet-i kerîme, istifham-ı inkârî ile “Cenab-ı Hak hakkında şek olmaz ve olmamalı.” demekle; vücud ve vahdaniyet-i İlahiye, bedahet derecesinde olduğunu gösteriyor.

Şu sırrı izahtan evvel bir ihtar

1338'de Ankara'ya gittim. İslâm ordusunun Yunan'a galebesinden neşe alan ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde, gayet müthiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessayane çalıştığını gördüm. Eyvah dedim, bu ejderha imanın erkânına ilişecek! O vakit, şu âyet-i kerîme bedahet derecesinde vücud ve vahdaniyeti ifham ettiği cihetle ondan istimdad edip, o zındıkanın başını dağıtacak derecede Kur'an-ı Hakîm'den alınan kuvvetli bir bürhanı, Arabî risalesinde yazdım. Ankara'da, Yeni Gün Matbaasında tabettirmiştim. Fakat maatteessüf Arabî bilen az ve ehemmiyetle bakanlar da nadir olmakla beraber, gayet muhtasar ve mücmel bir surette o kuvvetli bürhan tesirini göstermedi.

Maatteessüf, o dinsizlik fikri hem inkişaf etti hem kuvvet buldu. Bilmeceburiye, o bürhanı Türkçe olarak bir derece beyan edeceğim. O bürhanın bazı parçaları, bazı risalelerde tam izah

edildiğinden burada icmalen yazılacaktır. Sair risalelerde inkısam etmiş olan müteaddid bürhanlar, bu bürhanda kısmen ittihat ediyor; her biri bunun bir cüzü hükmüne geçiyor.

Mukaddime: Ey insan! Bil ki insanların ağzından çıkan ve dinsizliği işmam eden dehşetli kelimeler var. Ehl-i iman, bilmeyerek istimal ediyorlar. Mühimlerinden üç tanesini beyan edeceğiz:

Birincisi: لَأَسْبَابُ أَوْ جَدْتُهُ ا Yani, esbab bu şeyi icad ediyor.

İkincisi: تَشَكَّلَ بِنَفْسِهِ Yani, kendi kendine teşekkül ediyor, oluyor, bitiyor.

Üçüncüsü: اِقْتَضَتْهُ الطَّبِيعَةُ Yani, tabiidir, tabiat iktiza edip icad ediyor.

Evet, madem mevcudat var ve inkâr edilmez. Hem her mevcud, sanatlı ve hikmetli vücuda geliyor. Hem madem kadîm değil, yeniden oluyor. Herhalde ey mülhid! Bu mevcudu mesela, bu hayvanı ya diyeceksin ki esbab-ı âlem onu icad ediyor; yani esbabın içtimasında o mevcud vücud buluyor veyahut o kendi kendine teşekkül ediyor veyahut tabiat muktezası olarak, tabiatın tesiriyle vücuda geliyor veyahut bir Kadîr-i Zülcelal'in kudretiyle icad edilir.

Madem aklen bu dört yoldan başka yol yoktur, evvelki üç yol muhal, battal, mümteni, gayr-ı kabil oldukları kat'î ispat edilse; bizzarure ve bilbedahe dördüncü yol olan tarîk-i vahdaniyet, şeksiz şüphesiz sabit olur.

Amma Birinci Yol ki:

Esbab-ı âlemin içtimayla teşkil-i eşya ve vücud-u mahlukattır. Pek çok muhalatından yalnız üç tanesini zikrediyoruz.

Birincisi: Bir eczahanede, gayet muhtelif maddelerle dolu, yüzer kavanoz şişeler bulunuyor. O edviyelerden, zîhayat bir macun istenildi. Hem hayattar hârika bir tiryak onlardan yapılmak icab etti. Geldik, o eczahanede, o zîhayat macunun ve hayattar tiryakın çoklukla efradını gördük. O macunlardan her birisini tetkik ettik. Görüyoruz ki o kavanoz şişelerden her birisinden, bir mizan-ı mahsus ile bir iki dirhem bundan, üç dört dirhem ötekinden, altı yedi dirhem başkasından ve hâkeza muhtelif miktarlarda eczalar alınmış. Eğer birinden, bir dirhem ya noksan veya fazla alınsa o macun zîhayat olamaz, hâsiyetini gösteremez. Hem o hayattar tiryakı da tetkik ettik. Her bir kavanozdan bir mizan-ı mahsus ile bir madde alınmış ki zerre miktarı noksan veya ziyade olsa, tiryak hâssasını kaybeder. O kavanozlar elliden ziyade iken, her birisinden ayrı bir mizan ile alınmış gibi ayrı ayrı miktarda eczaları alınmış.

Acaba hiçbir cihette imkân ve ihtimal var mı ki o şişelerden alınan muhtelif miktarlar, şişelerin garib bir tesadüf veya fırtınalı bir havanın çarpmasıyla devrilmesinden, her birisinden alınan miktar kadar yalnız o miktar aksın, beraber gitsinler ve toplanıp o macunu teşkil etsinler? Acaba bundan daha hurafe, muhal, bâtil bir şey var mı? Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa “Bu fikri kabul etmem!” diye kaçacaktır.

İşte bu misal gibi her bir zîhayat, elbette zîhayat bir macundur ve her bir nebat, hayattar bir tiryak gibidir ki çok müteaddid eczalardan, çok muhtelif maddelerden, gayet hassas bir ölçü ile alınan maddelerden terkip edilmiştir. Eğer esbaba, anâsıra isnad edilse ve “Esbab icad

etti.” denilse aynen eczahanedeki macunun, şişelerin devrilmesinden vücut bulması gibi yüz derece akıldan uzak, muhal ve bâtıldır.

Elhasıl, şu eczahane-i kübra-yı âlemde, Hakîm-i Ezelî'nin mizan-ı kaza ve kaderiyle alınan mevadd-ı hayatiye, hadsiz bir hikmet ve nihayetsiz bir ilim ve her şeye şâmil bir irade ile vücut bulabilir. “Kör, sağır, hudutsuz, sel gibi akan küllî anâsır ve tabâyî ve esbabın işidir.” diyen bedbaht “O tiryak-ı acib, kendi kendine şişelerin devrilmesinden çıkıp olmuştur.” diyen divane bir hezeyancı, sarhoş bulunan bir ahmaktan daha ziyade ahmaktır. Evet o küfür; ahmakane, sarhoşane, divanece bir hezeyandır.

İkinci Muhal: Eğer her şey, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Zülcelal'e verilmezse, belki esbaba isnad edilse lâzım gelir ki âlemin pek çok anâsır ve esbabı, her bir zîhayatın vücudunda müdahalesi bulunsun. Halbuki sinek gibi bir küçük mahlukun vücudunda, kemal-i intizam ile gayet hassas bir mizan ve tamam bir ittifak ile muhtelif ve birbirine zıt, mübayin esbabın içtimaı, o kadar zahir bir muhaldir ki sinek kanadı kadar şuuru bulunan “Bu muhaldir, olamaz!” diyecektir.

Evet, bir sineğin küçücük cismi, kâinatın ekser anâsır ve esbabı ile alâkadardır, belki bir hülâsasıdır. Eğer Kadîr-i Ezelî'ye verilmezse, o esbab-ı maddiye onun vücudu yanında bizzat hazır bulunmak lâzım; belki onun küçücük cismine girmek gerektir. Belki cisminin küçük bir numunesi olan gözündeki bir hüceyresine girmeleri icab ediyor. Çünkü sebep maddî ise müsebbebin yanında ve içinde bulunması lâzım geliyor. Şu halde, iki sineğin iğne ucu gibi parmakları yerleşmeyen o hüceyrecikte erkân-ı âlem ve anâsır ve tabâyîin, maddeten içinde bulunup usta gibi içinde çalışıklarını kabul etmek lâzım geliyor.

İşte, sofestaînin en eblehleri dahi böyle bir meslekten utanıyorlar.

Üçüncü Muhal: الْوَأِدُّ لَا يَصْنَدُ إِلَّا عَنِ الْوَأِدِّ kaide-i mukarrerisiyle: “Bir mevcudun vahdeti varsa elbette bir vâhidden, bir elden sudûr edebilir.” Hususan o mevcud, gayet mükemmel bir intizam ve hassas bir mizan içinde ve câmi' bir hayata mazhar ise bilbedahe sebep-i ihtilaf ve keşmekeş olan müteaddid ellerden çıkmadığını; belki gayet Kadîr, Hakîm olan bir tek elden çıktığını gösterdiği halde; hadsiz ve camid ve cahil, mütecaviz, şuursuz, karmakarışıklık içinde, kör, sağır esbab-ı tabiiyenin karmakarışık ellerine, hadsiz imkânât yolları içinde ve içtima ve ihtilaf ile o esbabın körlüğü, sağırlığı ziyadeleştiği halde; o muntazam ve mevzun ve vâhid bir mevcudu onlara isnad etmek, yüz muhali birden kabul etmek gibi akıldan uzaktır.

Haydi bu muhalden kat'-ı nazar, esbab-ı maddiyenin elbette tesirleri, mübaşeretle ve temasla olur. Halbuki o esbab-ı tabiiyenin temasları, zîhayat mevcudların zahirleriyle. Halbuki görüyoruz ki o esbab-ı maddiyenin elleri yetişmediği ve temas edemedikleri o zîhayatın bâtını, on defa zahirinden daha muntazam, daha latîf, sanatça daha mükemmeldir.

Esbab-ı maddiyenin elleri ve âletleriyle hiçbir cihetle yerleşemedikleri, belki tam zahirine de temas edemedikleri küçücük zîhayat, küçücük hayvancıklar, en büyük mahluklardan daha ziyade sanatça acib, hilkatçe bedî' bir surette oldukları halde; o camid, cahil, kaba, uzak, büyük ve birbirine zıt olan sağır, kör esbaba isnad etmek, yüz derece kör, bin derece sağır olmakla olur!

Amma İkinci Mesele:

تَشَكَّلَ بِنَفْسِهِ dir. Yani kendi kendine teşekkül ediyor. İşte bu cümlenin dahi çok muhalatı var. Çok cihetle bâtıldır, muhaldir. Numune için muhalatından üç tanesini beyan ederiz.

Birincisi: Ey muannid münkir! Senin enaniyetin seni o kadar ahmaklaştırmış ki yüz muhali birden kabul etmeyi, bir derece hükmediyorsun. Çünkü sen mevcudsun. Ve basit bir madde ve camid ve tagayyürsüz değilsin. Belki daima teceddüde olarak, gayet muntazam bir makine ve hârika ve daima tahavvülde bir saray gibisin. Senin vücudunda her vakit zerreler çalışıyorlar. Senin vücudun kâinatla, hususan rızık münasebetiyle, hususan beka-i nev’i itibarıyla alâkadar ve alışverişi vardır. Senin vücudunda çalışan zerreler, o münasebatı bozmamak ve o alâkadarlığı kırmamak için dikkat ediyorlar. Öylece ihtiyatla ayaklarını atıyorlar. Güya bütün kâinata bakıyorlar. Senin münasebatını kâinata görüp öyle vaziyet alıyorlar. Sen zahiri ve batini duygularınla, o zerrelerin o hârika vaziyetine göre istifade edersin.

Eğer sen vücudundaki zerreleri, Kadîr-i Ezelî’nin kanunuyla hareket eden küçücük memurları veya bir ordusu veya kalem-i kaderin uçları, her bir zerre bir kalem ucu veya kalem-i kudretin noktaları, her bir zerre bir nokta olduğunu kabul etmezsen; o vakit senin gözünde çalışan her bir zerreye öyle bir göz lâzım ki senin mecmu-u cesedinin her tarafını görmekle beraber, münasebettar olduğun bütün kâinatı dahi görecek bir gözü ve bütün senin mazi ve müstakbel ve nesil ve aslın ve anâsırının menbalarını ve rızıkının madenlerini bilecek, tanıyacak yüz dâhî kadar bir akıl vermek lâzım geliyor. Senin gibi bu meselelerde zerre kadar akli olmayanın bir zerresine bin Eflatun kadar bir ilim ve şuur vermek, bin derece divanece bir hurafeciliktir!

İkinci Muhal: Senin vücudun bin kubbeli hârika bir saraya benzer ki her kubbesinde taşlar, direksiz birbirine baş başa verip muallakta durdurulmuş. Belki senin vücudun, bin defa bu saraydan daha acibdir. Çünkü o saray-ı vücudun, daima kemal-i intizamla tazelenmektedir. Gayet hârika olan ruh, kalp ve manevî letaiften kat’-ı nazar, yalnız cesedindeki her bir aza, bir kubbeli menzil hükmündedir. Zerreler, o kubbedeki taşlar gibi birbirleriyle kemal-i muvazene ve intizam ile baş başa verip hârika bir bina, fevkalâde bir sanat, göz ve dil gibi acib birer mu’cize-i kudret gösteriyorlar.

Eğer bu zerreler, şu âlemin ustasının emrine tabi birer memur olmasalar; o vakit her bir zerre, umum o cesetteki zerrelere hem hâkim-i mutlak hem her birisine mahkûm-u mutlak hem her birisine misil hem hâkimiyet noktasında zıt hem yalnız Vâcibü’l-vücut’a mahsus olan ekser sıfâtın masdarı, menbaı hem gayet mukayyed hem gayet mutlak bir surette olmakla beraber, sırr-ı vahdetle yalnız bir Vâhid-i Ehad’in eseri olabilen gayet muntazam bir masnû-u vâhidi o hadsiz zerrata isnad etmek; zerre kadar şuur olan, bunun pek zahir bir muhal belki yüz muhal olduğunu derk eder.

Üçüncü Muhal: Eğer senin vücudun, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Ezelî’nin kalemiyle mektup olmazsa ve tabiata, esbaba mensup matbu ise o vakit senin vücudundaki bir hüceyre-i bedenden tut, birbiri içinde daireler misillü, binler mürekkebler adedince tabiat kalıplarının bulunması lâzım gelir.

Çünkü mesela, bu elimizdeki kitap eğer mektup olsa bir tek kalem, kâtibinin ilmine istinad edip bütün onları yazar. Eğer o, mektup olmazsa ve onun kalemine verilmezse, kendi kendine olmuş denilse veya tabiata verilse o vakit, matbu kitap gibi her bir harf için ayrı bir demir kalem lâzımdır ki tabedilsin. Nasıl ki matbaada hurufat adedince demir harfler bulunur, sonra o harfler vücud bulur; o vakit bir tek kaleme bedel, o hurufat adedince kalemler bulunması lâzım gelir. Belki o hurufat içinde bazen olduğu gibi küçük kalem ile bir büyük harfte bir sahife –ince hatla– yazılmış ise binler kalem bir tek harf için lâzım geliyor. Belki birbirinin içine girip muntazam bir vaziyetle, senin cesedin gibi bir şekil alıyorsa o vakit, her bir dairede, her bir cüz için o mürekkebat adedince kalıplar lâzım geliyor.

Haydi, yüz muhal içinde bulunan bu tarzı, mümkün desen dahi bu muntazam sanatlı demir harfleri ve mükemmel kalıpları ve kalemleri yapmak için yine bir tek kaleme verilmezse o kalemler, o kalıplar, o demir harflerin yapılması için onların adetlerince yine kalemler, kalıplar ve harfler lâzım. Çünkü onlar da yapılmışlar ve onlar da muntazam sanatlıdırlar. Ve hâkeza müteselsilen gittikçe gidecek...

İşte sen de anla! Bu öyle bir fikirdir ki senin zerratin adedince muhalat ve hurafeler, içinde bulunuyor. Ey muannid muattıl! Sen de utan, bu dalaletten vazgeç!

Üçüncü Kelime

بِيعَةُ إِفْتِضَتْهُ الطَّ Yani tabiat iktiza ediyor, tabiat yapıyor. İşte bu hükmün çok muhalatı var. Numune için üçünü zikrediyoruz.

Birincisi: Eğer mevcudatta, hususan zîhayatta görünen basîrane, hakîmane olan sanat ve icad, Şems-i Ezelî'nin kalem-i kader ve kudretine verilmezse belki kör, sağır, düşüncesiz olan tabiata ve kuvvete isnad edilse lâzım gelir ki tabiat; icad için her şeyde hadsiz manevî makine ve matbaaları buldursun veyahut her şeyde, kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet dercetsin.

Çünkü nasıl şemsin cilveleri ve akisleri, zemin yüzündeki zerrecik cam parçalarında ve katrelerde görünüyor. Eğer o misalî ve aksî güneşçikler, semadaki tek güneşe isnad edilmese, lâzım gelir ki bir kibrit başı yerleşmeyen bir zerrecik cam parçasında tabî, fitrî ve güneşin hâsiyetlerine mâlik, zahiren küçük, manen çok derin bir güneşin haricî vücudunu kabul ederek, zerrat-ı zücaciye adedince tabî güneşleri kabul etmek lâzım geldiği gibi...

Aynen bu misal gibi mevcudat ve zîhayat doğrudan doğruya Şems-i Ezelî'nin cilve-i esmasına verilmezse her bir mevcudda, hususan her bir zîhayatta hadsiz bir kudret ve irade ve nihayetsiz bir ilim ve hikmet taşıyacak bir tabiatı, bir kuvveti, âdeti bir ilahî içinde kabul etmek lâzım gelir. Bu tarz-ı fikir ise kâinattaki muhalatın en bâtılı en hurafesidir. Hâlık-ı kâinat'ın sanatını mevhum, ehemmiyetsiz, şuursuz bir tabiata veren insan; elbette yüz defa hayvandan daha hayvan, daha şuursuz olduğunu gösterir.

İkinci Muhal: Eğer gayet intizamlı, mizanlı, sanatlı, hikmetli şu mevcudat; nihayetsiz Kadîr, Hakîm bir zata verilmezse, belki tabiata isnad edilse lâzım gelir ki tabiat; her bir parça toprakta, Avrupa'nın umum matbaaları ve fabrikaları adedince makineleri, matbaaları

bulundursun. Tâ o parça toprak, menşe ve tezgâh olduğu hadsiz çiçekler ve meyvelerin yetişmelerine ve teşkillerine medar olabilsin.

Çünkü çiçekler için saksılık vazifesini gören bir kâse toprak içine tohumları nöbetle atılan umum çiçeklerin birbirinden çok ayrı olan şekil ve heyetlerini teşkil ve tasvir edebilir bir kabiliyeti, bilfiil görülüyor.

Eğer Kadîr-i Zülcelal'e verilmezse o vakit, o kâsedeki toprakta, her bir çiçek için manevî, ayrı, tabî bir makinesi bulunmazsa, bu hal vücuda gelemez. Çünkü tohumlar ise nutfeler ve yumurtalar gibi maddeleri birdir. Yani müvellidü'l-mâ, müvellidü'l-humuza, karbon, azotun intizamsız, şekilsiz, hamur gibi halitasından ibaret olmakla beraber hava, su, hararet, ziya dahi her biri basit ve şuarsuz ve her şeye karşı sel gibi bir tarzda gittiğinden, o hadsiz çiçeklerin teşkilleri ayrı ayrı ve gayet muntazam ve sanatlı olarak o topraktan çıkması, bilbedahe ve bizzat iktiza ediyor ki o kâsede bulunan toprakta, manen Avrupa kadar, manevî ve küçük mikyasta matbaaları ve fabrikaları bulunsun. Tâ ki bu kadar hayattar kumaşları ve binler ayrı ayrı nakışlı mensucatları dokuyabilsin.

İşte tabiiyyunların fikr-i küfrîleri, ne derece daire-i akıldan hariç saptığını kıyas et. Ve tabiatı mûcid zanneden insan suretindeki ahmak sarhoşlar "Mütefennin ve akıllıyız." diye dava ettikleri halde, akıl ve fenden ne kadar uzak düştüklerini ve mümteni ve hiçbir cihetle mümkün olmayan bir hurafeyi kendilerine meslek ittihaz ettiklerini gör, gül ve tükür!

Eğer desen: Mevcudat, tabiata isnad edilse böyle acib muhaller olur, imtina derecesinde müşkülât olur; acaba Zat-ı Ehad ve Samed'e verildiği vakit, o müşkülât nasıl kalkıyor? Ve o suubetli imtina, o suhuletli vücuba nasıl inkılab eder?

Elcevap: Birinci Muhal'de nasıl ki güneşin cilve-i in'ikası, kemal-i suhuletle, külfetsiz en küçük zerrecik camdan tut, tâ en büyük bir denizin yüzüne kadar feyzini ve tesirini misalî güneşçiklerle gayet kolaylıkla gösterdikleri halde, eğer güneşten nisbeti kesilse o vakit her bir zerrecikte, tabî ve bizzat bir güneşin haricî vücudu imtina derecesinde bir suubetle olabilmesi, kabul edilmek lâzım gelir.

Öyle de her bir mevcud, doğrudan doğruya Zat-ı Ehad ve Samed'e verilse vücub derecesinde bir suhulet, bir kolaylık ile ve bir intisap ve cilve ile her bir mevcuda lâzım her bir şey, ona yetiştirilebilir.

Eğer o intisap kesilse ve o memuriyet başıbozukluğa dönse ve her bir mevcud kendi başına ve tabiata bırakılsa, o vakit imtina derecesinde yüz bin müşkülât ve suubetle sinek gibi bir zîhayatın, kâinatın küçük bir fihristesi olan gayet hârîka makine-i vücudunu icad eden, içindeki kör tabiatın, kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet sahibi olduğunu farz etmek lâzım gelir. Bu ise bir muhal değil belki binler muhaldir.

Elhasıl, nasıl ki Zat-ı Vâcibü'l-vücut'un şerik ve naziri mümteni ve muhaldir. Öyle de rububiyetinde ve icad-ı eşyada başkalarının müdahalesi, şerik-i zatî gibi mümteni ve muhaldir.

Amma ikinci muhaldeki müşkülât ise müteaddid risalelerde ispat edildiği gibi eğer bütün eşya Vâhid-i Ehad'e verilse bütün eşya, bir tek şey gibi suhuletli ve kolay olur. Eğer esbaba ve

tabiata verilse bir tek şey, umum eşya kadar müşkülâtli olduğu, müteaddid ve kat'î bürhanlarla ispat edilmiş. Bir bürhanın hülâsası şudur ki:

Nasıl ki bir adam, bir padişaha askerlik veya memuriyet cihetiyle intisap etse o memur ve o asker o intisap kuvvetiyle, yüz bin defa kuvvet-i şahsiyesinden fazla işlere medar olabilir. Ve padişahı namına bazen bir şahı esir eder. Çünkü gördüğü işlerin ve yaptığı eserlerin cihazatını ve kuvvetini kendi taşıyor ve taşımaya mecbur olmuyor. O intisap münasebetiyle, padişahın hazineleri ve arkasındaki nokta-i istinadı olan ordu; o kuvveti, o cihazatı taşıyor. Demek gördüğü işler, şahane olarak bir padişahın işi gibi ve gösterdiği eserler, bir ordu eseri misillü hârika olabilir.

Nasıl ki karınca, o memuriyet cihetiyle Firavun'un sarayını harap ediyor. Sinek o intisap ile Nemrut'u gebertiyor. Ve o intisap ile buğday tanesi gibi bir çam çekirdeği, koca çam ağacının bütün cihazatını yetiştiriyor. (Hâşiye[2])

Eğer o intisap kesilse, o memuriyetten terhis edilse yapacağı işlerin cihazatını ve kuvvetini, belinde ve bileğinde taşımaya mecburdur. O vakit, o küçücük bileğindeki kuvvet miktarınca ve belindeki cephanedince iş görebilir. Evvelki vaziyette gayet kolaylıkla gördüğü işleri bu vaziyette ondan istenilse, elbette bileğinde bir ordu kuvvetini ve belinde bir padişahın cihazat-ı harbiye fabrikasını yüklemek lâzım gelir ki güldürmek için acib hurafeleri ve masalları hikâye eden maskaralar dahi bu hayalden utanıyorlar!..

Elhasıl: Vâcibü'l-vücut'a her mevcudu vermek, vücut derecesinde bir suhuleti var. Ve tabiata icad cihetinde vermek, imtina derecesinde müşkül ve haric-i daire-i akliyedir.

Üçüncü Muhal: Bu muhali izah edecek bazı risalelerde beyan edilen iki misal:

Birinci Misal: Bütün âsâr-ı medeniyetle tekmil ve tezyin edilmiş, hâlî bir sahrada kurulmuş, yapılmış bir saraya; gayet vahşi bir adam girmiş, içine bakmış. Binlerle muntazam sanatlı eşyayı görmüş. Vahşetinden, ahmaklığından, hariçten kimse müdahale etmeyip o saray içinde o eşyadan birisi, o sarayı müstemilatıyla beraber yapmıştır diye taharriye başlıyor. Hangi şeye bakıyor, o vahşetli akli dahi kabil görmüyor ki o şey bunları yapsın.

Sonra o sarayın teşkilat programını ve mevcudat fihristesini ve idare kanunları içinde yazılı olan bir defteri görür. Çendan elsiz ve gözsüz ve çekişsiz olan o defter dahi sair içindeki şeyler gibi hiçbir kabiliyeti yoktur ki o sarayı teşkil ve tezyin etsin. Fakat muztar kalarak bilmeceburiye, eşya-yı âhere nisbeten, kavanin-i ilmiyenin bir unvanı olmak cihetiyle, o sarayın mecmuuna bu defteri münasebettar gördüğünden "İşte bu defterdir ki o sarayı teşkil, tanzim ve tezyin edip bu eşyayı yapmış, takmış, yerleştirmiş." diyerek vahşetini; ahmakların, sarhoşların hezeyanına çevirmiş.

İşte aynen bu misal gibi; hadsiz derecede misaldeki saraydan daha muntazam, daha mükemmel ve bütün etrafı mu'cizane hikmetle dolu şu saray-ı âlemin içine, inkâr-ı uluhiyete giden tabiiyyun fikrini taşıyan vahşi bir insan girer. Daire-i mümkinat haricinde olan Zat-ı Vâcibü'l-vücut'un eser-i sanatı olduğunu düşünmeyerek ve ondan i'raz ederek, daire-i mümkinat içinde kader-i İlahînin yazar bozar bir levhası hükmünde ve kudret-i İlahiyenin kavanin-i icraatına tebeddül ve tagayyür eden bir defteri olabilen ve pek yanlış ve hata olarak

“Tabiat” namı verilen bir mecmua-i kavanin-i âdât-ı İlahiye ve bir fihriste-i sanat-ı Rabbaniyeyi görür. Ve der ki:

“Madem bu eşya bir sebep ister, hiçbir şeyin bu defter gibi münasebeti görünmüyor. Çendan hiçbir cihetle akıl kabul etmez ki gözsüz, şursuz, kudretsiz bu defter, rububiyet-i mutlakanın işi olan ve hadsiz bir kudreti iktiza eden icadı yapamaz. Fakat madem Sâni’-i Kadîm’i kabul etmiyorum; öyle ise en münasibi, bu defter bunu yapmış ve yapar diyeceğim.” der. Biz de deriz:

Ey ahmaku’l-humakadan tahammuk etmiş sarhoş ahmak! Başını tabiat bataklığından çıkar, arkana bak; zerrattan, seyyarata kadar bütün mevcudat, ayrı ayrı lisanlarla şehadet ettikleri ve parmaklarıyla işaret ettikleri bir Sâni’-i Zülcelal’i gör ve o sarayı yapan ve o defterde sarayın programını yazan Nakkaş-ı Ezelî’nin cilvesini gör, fermanına bak, Kur’an’ını dinle, o hezeyanlardan kurtul!

İkinci Misal: Gayet vahşi bir adam muhteşem bir kışla dairesine girer. Gayet muntazam bir ordunun umumî beraber talimlerini, muntazam hareketlerini görür. Bir neferin hareketiyle; bir tabur, bir alay, bir fırka kalkar, oturur, gider; bir ateş emriyle ateş ettiklerini müşahede eder. Onun kaba, vahşi aklı, bir kumandanın, devletin nizamıyla ve kanun-u padişahî ile kumandasını anlamayıp inkâr ettiğiinden, o askerlerin iplerle birbiriyle bağlı olduklarını tahayyül eder. O hayalî ip, ne kadar hârikalı bir ip olduğunu düşünür; hayrette kalır.

Sonra gider Ayasofya gibi gayet muazzam bir camiye, cuma gününde dâhil olur. O cemaat-i müslimînin, bir adamın sesiyle kalkar, eğilir, secde ederek oturduklarını müşahede eder. Manevî ve semavî kanunların mecmuundan ibaret olan şeriatı ve şeriat sahibinin emirlerinden gelen manevî düsturlarını anlamadığından, o cemaatin maddî iplerle bağlandığını ve o acib ipler onları esir edip oynattığını tahayyül ederek en vahşi insan suretindeki canavar hayvanları dahi güldürecek derecede maskaralı bir fikirle çıkar, gider.

İşte aynı bu misal gibi Sultan-ı ezel ve ebed’in hadsiz cünudunun muhteşem bir kışlası olan şu âleme ve o Mabud-u Ezelî’nin muntazam bir mescidi olan şu kâinata; mahz-ı vahşet olan, inkârlı fikr-i tabiatı taşıyan bir münkir giriyor. O Sultan-ı Ezelî’nin hikmetinden gelen nizam-ı kâinatın manevî kanunlarını, birer maddî madde tasavvur ederek ve saltanat-ı rububiyetin kavanin-i itibariyesi ve o Mabud-u Ezelî’nin şeriat-ı fitriye-i kübrasının manevî ve yalnız vücud-u ilmîsi bulunan ahkâmalarını ve düsturlarını birer mevcud-u haricî ve maddî birer madde tahayyül ederek, kudret-i İlahiyenin yerine, o ilim ve kelâmdan gelen ve yalnız vücud-u ilmîsi bulunan o kanunları ikame etmek ve ellerine icad vermek, sonra da onlara “Tabiat” namını takmak ve yalnız bir cilve-i kudret-i Rabbaniyeye olan kuvveti, bir zîkudret ve müstakil bir kadîr telakki etmek; misaldeki vahşiden bin defa aşağı bir vahşettir!

Elhasıl, tabiiyyunların, mevhum ve hakikatsiz tabiat dedikleri şey, olsa olsa ve hakikat-i hariciye sahibi ise ancak bir sanat olabilir, Sâni’ olamaz. Bir nakıştır, nakkaş olamaz. Ahkâmıdır, hâkim olamaz. Bir şeriat-ı fitriyedir, şâri’ olamaz. Mahluk bir perde-i izzettir, hâlık olamaz. Münfail bir fitrattır, fâtır bir fâil olamaz. Kanundur, kudret değildir; kâdir olamaz. Mistardır, masdar olamaz.

Elhasıl: Madem mevcudat var. Madem On Altıncı Nota'nın başında denildiği gibi mevcudun vücuduna, taksim-i aklî ile dört yoldan başka yol tahayyül edilmez. O dört cihetten üçünün her birinin üç zahir muhaller ile butlanı, kat'î bir surette ispat edildi. Elbette bizzarure ve bilbedahe dördüncü yol olan vahdet yolu, kat'î bir surette ispat olunuyor. O dördüncü yol ise baştaki *أَفَى اللَّهِ شَكُّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ* âyeti, şeksiz ve şüphesiz bedahet derecesinde Zat-ı Vâcibü'l-vücut'un uluhiyetini ve her şey doğrudan doğruya dest-i kudretinden çıktığını ve semavat ve arz kabza-i tasarrufunda bulunduğunu gösteriyor.

Ey esbab-perest ve tabiata tapan bîçare adam! Madem her şeyin tabiatı, her şey gibi mahluktur çünkü sanatlıdır ve yeni oluyor. Hem her müsebbeb gibi zahirî sebebi dahi masnûdur. Ve madem her şeyin vücudu, pek çok cihazat ve âletlere muhtaçtır. O halde, o tabiatı icad eden ve o sebebi halk eden bir Kadîr-i Mutlak var. Ve o Kadîr-i Mutlak'ın ne ihtiyacı var ki âciz vesaiti, rububiyetine ve icadına teşrik etsin. Hâşâ! Belki doğrudan doğruya müsebbebi, sebep ile beraber halk ederek, cilve-i esmasını ve hikmetini göstermek için bir tertip ve tanzim ile zahirî bir sebebiyet, bir mukarenet vermekle, eşyadaki zahirî kusurlara, merhametsizliklere ve noksaniyetlere merci olmak için esbab ve tabiatı dest-i kudretine perde etmiş; izzetini o suretle muhafaza etmiş.

Acaba bir saatçi, saatin çarklarını yapsın; sonra saati çarklarla tertip edip tanzim etsin, daha mı kolaydır? Yoksa hârika bir makineyi, o çarklar içinde yapsın; sonra saatin yapılmasını o makinenin camid ellerine versin, tâ saati yapsın, daha mı kolaydır? Acaba imkân haricinde değil midir? Haydi o insafsız aklınla sen söyle, sen hâkim ol!

Veyahut bir kâtip; mürekkep, kalem, kâğıdı getirdi. Onunla kendi bizzat o kitabı yazsa daha mı kolaydır? Yoksa o kâğıt, mürekkep, kalem içinde o kitaptan daha sanatlı, daha zahmetli, yalnız o tek kitaba mahsus olarak bir yazı makinesi icad etsin; sonra o şuursuz makineye "Haydi sen yaz!" desin de kendi karışmasın, daha mı kolaydır? Acaba yüz defa yazıdan daha müşkül değil midir?

Eğer desen: Evet, bir kitabı yazan makinenin icadı, o kitaptan yüz defa daha müşküldür. Fakat o makine, aynı kitabın birçok nüshalarını yazmasına vasıta olmak cihetiyle, belki bir kolaylık var?

Elcevap: Nakkaş-ı Ezelî, hadsiz kudretiyle nihayetsiz cilve-i esmasını her vakit tazelandirmekle, ayrı ayrı şekilde göstermek için eşyadaki teşahhusları ve hususi simaları öyle bir surette halk etmiştir ki hiçbir mektub-u Samedanî ve hiçbir kitab-ı Rabbanî, diğer kitapların aynı aynına olamıyor. Alâküllihal, ayrı manaları ifade etmek için ayrı bir siması bulunacak.

Eğer gözün varsa insanın simasına bak, gör ki zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar, belki ebede kadar, bu küçük simada, aza-yı esasîde ittifak ile beraber her bir sima, umum simalara nisbeten, her birisine karşı birer alâmet-i farikası var olduğu kat'iyen sabittir.

Bunun için her bir sima, ayrı bir kitaptır. Yalnız sanatın tanzimi için ayrı bir yazı takımı ve ayrı bir tertip ve telif ister. Ve maddelerini hem getirmek hem yerleştirmek ve hem de vücuda lâzım olan her şeyi dercetmek için bütün bütün başka bir tezgâh ister.

Haydi, farz-ı muhal olarak tabiata bir matbaa nazarıyla baktık. Fakat bir matbaaya ait olan tanzim ve basmak, yani muayyen intizamını kalıba sokmaktan başka, o tanzimin icadından, icadları yüz derece daha müşkül bir zıhayatın cismindeki maddeleri, aktar-ı âlemden mizan-ı mahsusla ve has bir intizamla icad etmek ve getirmek ve matbaa eline vermek için yine o matbaayı icad eden Kadîr-i Mutlak'ın kudret ve iradesine muhtaçtır. Demek, bu matbaalık ihtimali ve farzı, bütün bütün manasız bir hurafedir.

İşte bu saat ve kitap misalleri gibi Sâni'-i Zülcelal, Kâdir-i külli şey', esbabı halk etmiş; müsebbebatı da halk ediyor. Hikmetiyle, müsebbebatı esbaba bağlıyor. Kâinatın harekâtının tanzimine dair kavanin-i âdetullahtan ibaret olan şeriat-ı fitriye-i kübra-yı İlahiyenin bir cilvesini ve eşyadaki o cilvesine yalnız bir âyine ve bir ma'kes olan tabiat-ı eşyayı, iradesiyle tayin etmiştir. Ve o tabiatın vücud-u haricîye mazhar olan vechini, kudretiyle icad etmiş ve eşyayı o tabiat üzerinde halk etmiş, birbirine mezcetmiş. Acaba gayet derecede makul ve hadsiz bürhanların neticesi olan bu hakikatin kabulü mü daha kolaydır? –Acaba vücut derecesinde lâzım değil midir?– Yoksa camid, şuursuz, mahluk, masnû, basit olan o sebep ve tabiat dediğiniz maddelere, her bir şeyin vücuduna lâzım hadsiz cihazat ve âlâtı verip hakîmane, basîrane olan işleri kendi kendilerine yaptırmak mı daha kolaydır? –Acaba imtina derecesinde, imkân haricinde değil midir?– Senin, o insafsız aklının insafına havale ediyoruz.

Münkir ve tabiat-perest diyor ki:

Madem beni insafa davet ediyorsun. Ben de diyorum ki şimdiye kadar yanlış gittiğimiz yol hem yüz derece muhal hem gayet zararlı ve nihayet derecede çirkin bir meslek olduğunu itiraf ediyorum. Sâbık tahkikatınızdan zerre miktar şuuru bulunan anlayacak ki esbaba, tabiata icad vermek mümtenidir, muhaldir. Ve her şeyi doğrudan doğruya Vâcibü'l-vücut'a vermek vâcibdir, zarurîdir. Elhamdülillahi ale'l-ıman deyip iman ediyorum.

Yalnız bir şüphem var: Cenab-ı Hakk'ın Hâlık olduğunu kabul ediyorum fakat bazı cüz'î esbabın ehemmiyetsiz şeylerde icada müdahaleleri ve bir parça medh ü sena kazanmaları, saltanat-ı rububiyetine ne zarar verir? Saltanatına noksanîyet gelir mi?

Elcevap: Bazı risalelerde gayet kat'î ispat ettiğimiz gibi; hâkimiyetin şe'ni, müdahaleyi reddetmektir. Hattâ en edna bir hâkim, bir memur; daire-i hâkimiyetinde oğlunun müdahalesini kabul etmiyor. Hattâ hâkimiyetine müdahale tevehhümüyle, bazı dindar padişahlar –halife oldukları halde– masum evlatlarını katletmeleri, bu “redd-i müdahale kanunu”nun hâkimiyette ne kadar esaslı hükmettiğini gösteriyor. Bir nahiyede iki müdürden tut tâ bir memlekette iki padişaha kadar, hâkimiyetteki istiklaliyetin iktiza ettiği “men'-i iştirak kanunu” tarih-i beşerde çok acib herc ü merc ile kuvvetini göstermiş.

Acaba âciz ve muavenete muhtaç insanlardaki âmiriyet ve hâkimiyetin bir gölgesi, bu derece müdahaleyi reddetmeyi ve başkasının müdahalesini men'etmeyi ve hâkimiyetinde iştirak kabul etmemeyi ve makamında istiklaliyetini nihayet taassupla muhafazaya çalışmayı gör, sonra hâkimiyet-i mutlaka rububiyet derecesinde ve âmiriyet-i mutlaka uluhiyet derecesinde ve istiklaliyet-i mutlaka ehadiyet derecesinde ve istiğna-yı mutlak kâdiriyet-i mutlaka derecesinde bir Zat-ı Zülcelal'de, bu redd-i müdahale ve men'-i iştirak ve tard-ı şerik, ne derece o hâkimiyetin zarurî bir lâzımı ve vâcib bir muktezası olduğunu kıyas edebilirsen et.

Amma ikinci şık şüphesi ki: Bazı esbab, bazı cüz'iyatın bazı ubudiyetlerine merci olsa, o Mabud-u Mutlak olan Zat-ı Vâcibü'l-vücut'a müteveccih zerrattan seyyarata kadar mahlukatın ubudiyetlerinden ne noksan gelir?

Elcevap: Şu kâinatın Hâlık-ı Hakîm'i, kâinatı bir ağaç hükmünde halk edip en mükemmel meyvesini zîşuur ve zîşuurun içinde en câmi' meyvesini insan yapmıştır. Ve insanın en ehemmiyetli, belki insanın netice-i hilkatı ve gaye-i fitratı ve semere-i hayatı olan şükür ve ibadeti; o Hâkim-i Mutlak ve Âmir-i Müstakil, kendini sevdirmek ve tanıttırmak için kâinatı halk eden o Vâhid-i Ehad, bütün kâinatın meyvesi olan insanı ve insanın en yüksek meyvesi olan şükür ve ibadetini başka ellere verir mi? Bütün bütün hikmetine zıt olarak, netice-i hilkatı ve semere-i kâinatı abes eder mi? Hâşâ ve kellâ... Hem hikmetini ve rububiyetini inkâr ettirecek bir tarzda mahlukatın ibadetlerini başkalarına vermeye rıza gösterir mi, hiç müsaade eder mi? Ve hem hadsiz bir derecede kendini sevdirmeyi ve tanıttırmayı ef'aliyle gösterdiği halde, en mükemmel mahlukatının şükür ve minnetarlıklarını, tahabbüb ve ubudiyetlerini başka esbaba vermekle kendini unutturup kâinattaki makasid-ı âliyesini inkâr ettirir mi? Ey tabiat-perestlikten vazgeçen arkadaş! Haydi sen söyle!

O diyor: Elhamdülillah, bu iki şüphem hallolmakla beraber, vahdaniyet-i İlahiyeye dair ve Mabud-u Bi'l-hak o olduğuna ve ondan başkaları ibadete lâayık olmadığına o kadar parlak ve kuvvetli iki delil gösterdin ki onları inkâr etmek, güneşi ve gündüzü inkâr etmek gibi bir mükâberedir.

Hâtime

Tabiat fikr-i küfrîsini terk eden ve imana gelen zat diyor ki: Elhamdülillah, benim şüphelerim kalmadı; yalnız merakımı mücib olan birkaç sualım var.

Birinci Soru: Çok tembellerden ve târikü's-salâtlardan işitiyoruz, diyorlar ki Cenab-ı Hak'ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var ki Kur'an'da çok şiddet ve ısrar ile ibadeti terk edenı zecredip cehennem gibi dehşetli bir ceza ile tehdit ediyor. İtidalli ve istikametli ve adaletli olan ifade-i Kur'aniyeye nasıl yaklaşıyor ki ehemmiyetsiz bir cüz'î hataya karşı, nihayet şiddeti gösteriyor?

Elcevap: Evet, Cenab-ı Hak senin ibadetine, belki hiçbir şeye muhtaç değil. Fakat sen ibadete muhtaçsın, manen hastasın. İbadet ise manevî yaralarına tiryaklar hükmünde olduğunu çok risalelerde ispat etmişiz. Acaba bir hasta, o hastalık hakkında, şefkatli bir hekimin ona nâfi' ilaçları içirmek hususunda ettiği ısrara mukabil, hekime dese: "Senin ne ihtiyacın var, bana böyle ısrar ediyorsun?" Ne kadar manasız olduğunu anlarsın.

Amma Kur'an'ın terk-i ibadet hakkında şiddetli tehdidatı ve dehşetli cezaları ise nasıl ki bir padişah, raiyetinin hukukunu muhafaza etmek için âdi bir adamın, raiyetinin hukukuna zarar veren bir hatasına göre, şiddetli cezaya çarpar.

Öyle de ibadeti ve namazı terk eden adam, Sultan-ı ezel ve ebed'in raiyeti hükmünde olan mevcudatın hukukuna ehemmiyetli bir tecavüz ve manevî bir zulüm eder. Çünkü mevcudatın kemalleri, Sâni'e müteveccih yüzlerinde tesbih ve ibadet ile tezahür eder. İbadeti terk eden, mevcudatın ibadetini görmez ve göremez, belki de inkâr eder. O vakit ibadet ve tesbih

noktasında yüksek makamda bulunan ve her biri birer mektub-u Samedanî ve birer âyine-i esma-i Rabbaniye olan mevcudatı; âlî makamlarından tenzil ettiğinden ve ehemmiyetsiz, vazifesiz, camid, perişan bir vaziyette telakki ettiğinden mevcudatı tahkir eder; kemalâtını inkâr ve tecavüz eder.

Evet herkes, kâinatı kendi âyinesiyle görür. Cenab-ı Hak insanı kâinat için bir mikyas, bir mizan suretinde yaratmıştır. Her insan için bu âlemden hususi bir âlem vermiş. O âlemin rengini, o insanın itikad-ı kalbîsine göre gösteriyor.

Mesela, gayet meyyus ve matemli olarak ağlayan bir insan, mevcudatı ağlar ve meyyus suretinde görür; gayet sürurlu ve neşeli, müjdeli ve kemal-i neşesinden gülen bir adam, kâinatı neşeli, güler gördüğü gibi; mütefekkirane ve ciddi bir surette ibadet ve tesbih eden adam, mevcudatın hakikaten mevcut ve muhakkak olan ibadet ve tesbihatlarını bir derece keşfeder ve görür. Gafletle veya inkârla ibadeti terk eden adam; mevcudatı, hakikat-i kemalâtına tamamıyla zıt ve muhalif ve hata bir surette tevehhüm eder ve manen onların hukukuna tecavüz eder.

Hem o târikü's-salât, kendi kendine mâlik olmadığı için kendi mâlikinin bir abdi olan kendi nefesine zulmeder. Onun mâliki, o abdinin hakkını, onun nefsi-i emmaresinden almak için dehşetli tehdit eder. Hem netice-i hilkati ve gaye-i fitratı olan ibadeti terk ettiğinden, hikmet-i İlahiye ve meşiet-i Rabbaniyeye karşı bir tecavüz hükmüne geçer. Onun için cezaya çarpılır.

Elhasıl: İbadeti terk eden hem kendi nefesine zulmeder –nefsi ise Cenab-ı Hakk'ın abdi ve memlûküdür– hem kâinatın hukuk-u kemalâtına karşı bir tecavüz, bir zulümdür. Evet nasıl ki küfür, mevcudata karşı bir tahkirdir; terk-i ibadet dahi kâinatın kemalâtını bir inkârdır. Hem hikmet-i İlahiye karşı bir tecavüz olduğundan, dehşetli tehdide, şiddetli cezaya müstahak olur.

İşte bu istihkakı ve mezkûr hakikati ifade etmek için Kur'an-ı Mu'cizü'l-Beyan, mu'cizane bir surette o şiddetli tarz-ı ifadeyi ihtiyar ederek, tam tamına hakikat-i belâgat olan mutabık-ı mukteza-yı hale mutabakat ediyor.

İkinci Sual: Tabiattan vazgeçen ve imana gelen zat diyor ki:

Her mevcut, her cihette, her işinde ve her şeyinde ve her şe'ninde meşiet-i İlahiye ve kudret-i Rabbaniyeye tabi olması, çok azîm bir hakikattir. Azameti cihetinde dar zihinlerimize sıkışmıyor. Halbuki gözümüzle gördüğümüz bu nihayet derecede mebzuliyet hem hilkat ve icad-ı eşyadaki hadsiz suhulet hem sâbık bürhanlarımızla tahakkuk eden vahdet yolundaki icad-ı eşyada nihayet derecede kolaylık ve suhulet hem nass-ı Kur'an ile beyan edilen مَا خَلَقَكُمْ اِجْدَوْا وَمَا اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلِمَحِ الْبَصْرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ وَلَا بَعْتُكُمْ اِلَّا كَتَفْسٍ وَ gösterdikleri nihayet derecede kolaylık, o hakikat-i azîmeyi, en makbul ve en makul bir mesele olduğunu gösteriyorlar. Bu kolaylığın sırrı ve hikmeti nedir?

Elcevap: Yirminci Mektup'un Onuncu Kelimesi olan وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ beyanında, o sır gayet vâzih ve kat'î ve mukni bir tarzda beyan edilmiş. Hususan o mektubun zeylinde daha ziyade vuzuh ile ispat edilmiş ki bütün mevcudat, Sâni'-i Vâhid'e isnad edildiği vakit, bir tek

mevcud hükmünde kolaylaşır. Eğer Vâhid-i Ehad'e verilmezse bir tek mahlukun icadı, bütün mevcudat kadar müşkülleşir ve bir çekirdek, bir ağaç kadar suubetli olur.

Eğer Sâni'-i Hakiki'sine verilse kâinat bir ağaç gibi ve ağaç bir çekirdek gibi ve cennet bir bahar gibi ve bahar bir çiçek gibi kolaylaşır, suhulet peyda eder. Ve bilmüşahede görünen hadsiz mebzuliyet ve ucuzluğun ve her nev'in suhuletle kesret-i efradı bulunmasının ve kesret-i suhulet ve süratle muntazam, sanatlı, kıymetli mevcudatın kolayca vücuda gelmesinin sırlarına medar olan ve hikmetlerini gösteren yüzer delillerinden ve başka risalelerde tafsil beyan edilen bir ikisine muhtasar bir işaret ederiz.

Mesela, nasıl ki yüz nefer, bir zabitin idaresine verilse; bir neferin, yüz zabitin idarelerine verilmesinden yüz derece daha kolay olduğu gibi bir ordunun teçhizat-ı askeriyesi; bir merkez, bir kanun, bir fabrika ve bir padişahın emrine verildiği vakit, âdetâ kemiyeten bir neferin teçhizatı kadar kolaylaştığı gibi bir neferin teçhizat-ı askeriyesi; müteaddid merkezlere, müteaddid fabrikalara, müteaddid kumandanlara havalesi de âdetâ bir ordunun teçhizatı kadar kemiyeten müşkülâtli oluyor. Çünkü bir tek neferin teçhizatı için bütün orduya lâzım olan fabrikaların bulunması gerektir.

Hem bir ağacın sırr-ı vahdet cihetiyle, bir kökte, bir merkezde, bir kanun ile mevadd-ı hayatiyesi verildiğinden binler meyve veren o ağaç, bir meyve kadar suhuletli olduğu bilmüşahede görünür. Eğer vahdetten kesrete gidilse, her bir meyveye lâzım mevadd-ı hayatiye başka yerden verilse her bir meyve, bir ağaç kadar müşkülât peyda eder. Belki ağacın bir enmuzeci ve fihristesi olan bir tek çekirdek dahi o ağaç kadar suubetli olur. Çünkü bir ağacın hayatına lâzım olan bütün mevadd-ı hayatiye, bir tek çekirdek için de lâzım oluyor.

İşte bu misaller gibi yüzler misaller var gösteriyorlar ki vahdette, nihayet derecede suhuletle vücuda gelen binler mevcud, şirkte ve kesrette, bir tek mevcuddan daha ziyade kolay olur.

Sair risalelerde bu hakikat iki kere iki dört eder derecede ispat edildiğinden, onlara havale edip, burada yalnız bu suhulet ve kolaylığın ilim ve kader-i İlahî ve kudret-i Rabbaniye nokta-i nazarında gayet mühim bir sırrını beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Sen bir mevcudsun. Eğer Kadîr-i Ezelî'ye kendini versen; bir kibrit çakar gibi hiçten, yoktan, bir emirle, hadsiz kudretiyle, seni bir anda halk eder. Eğer sen kendini ona vermezsen, belki esbab-ı maddiyeye ve tabiata isnad etsen o vakit sen, kâinatın muntazam bir hülâsası, meyvesi ve küçük bir fihristesi ve listesi olduğundan; seni yapmak için kâinatı ve anâsırı ince elek ile eleyip hassas ölçülerle aktar-ı âlemden senin vücudundaki maddeleri toplamak lâzım gelir.

Çünkü esbab-ı maddiyeye yalnız terkip eder, toplar. Kendilerinde bulunmayı; hiçten, yoktan yapamadıkları, bütün ehl-i akıl yanında musaddaktır. Öyle ise küçük bir zîhayatın cismini aktar-ı âlemden toplamaya mecbur olurlar.

İşte vahdette ve tevhidde ne kadar kolaylık ve şirkte ve dalalette ne kadar müşkülât var olduğunu anla!

İkincisi, ilim noktasında hadsiz bir suhulet vardır. Şöyle ki:

Kader, ilmin bir nev'idir ki her şeyin manevî ve mahsus kalıbı hükmünde bir miktar tayin eder. Ve o miktar-ı kaderî, o şeyin vücuduna bir plan, bir model hükmüne geçer. Kudret icad ettiği vakit, gayet suhuletle o kaderî miktar üstünde icad eder.

Eğer o şey muhit ve hadsiz ve ezeli bir ilmin sahibi olan Kadîr-i Zülcelal'e verilmezse – sâbıkan geçtiği gibi– binler müşkülât değil belki yüz muhalat ortaya düşer. Çünkü o miktar-ı kaderî ve miktar-ı ilmî olmazsa binler haricî ve maddî kalıplar, küçücük bir hayvanın cesedinde istimal edilmek lâzım gelir.

İşte vahdette nihayetsiz kolaylık ve dalalette ve şirkte hadsiz müşkülâtın bir sırrını anla وَمَا أَمْرُ رَبِّ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَذٌّ ettiğini bil!

Üçüncü Soru: Eskiden düşman, şimdi dost olan mühtedi diyor ki: Şu zamanda çok ileri giden feylesoflar diyorlar ki: “Hiçten hiçbir şey icad edilmiyor ve hiçbir şey idam edilmiyor yalnız bir terkip bir tahlildir ki kâinat fabrikasını işlettiriyor.”

Elcevap: Nur-u Kur'an ile mevcudata bakmayan feylesofların en ileri gidenleri bakmışlar ki tabiat ve esbab vasıtasıyla bu mevcudatın teşekkülât ve vücudlarını –sâbıkan ispat ettiğimiz tarzda– imtina derecesinde müşkülâtlı gördüklerinden, iki kısma ayrıldılar.

Bir kısmı sofestaî olup, insanın hâssası olan akıldan istifa ederek, ahmak hayvanlardan daha aşağı düşerek, kâinatın vücudunu inkâr etmeyi; hattâ kendilerinin vücudlarını dahi inkâr etmesini; dalalet mesleğinde esbab ve tabiatın icad sahibi olmalarından daha ziyade kolay gördüklerinden hem kendilerini hem kâinatı inkâr edip, cehl-i mutlaka düşmüşler.

İkinci grup bakmışlar ki dalalette, esbab ve tabiat mücid olmak noktasında, bir sinek ve bir çekirdeğin icadı, hadsiz müşkülâtı var ve tavr-ı aklın haricinde bir iktidar iktiza ediyor. Onun için bilmeceburiye icadı inkâr ediyorlar “Yoktan var olmaz.” diyorlar ve idamı da muhal görüyorlar “Var yok olmaz.” hükmediyorlar. Yalnız harekât-ı zerrat ile tesadüf rüzgârlarıyla bir terkip ve tahlil ve dağılmak ve toplanmak suretinde bir vaziyet-i itibariye tahayyül ediyorlar.

İşte sen gel, ahmaklığın ve cehaletin en aşağı derecesinde, en yüksek akıllı kendini zanneden adamları gör ve dalalet, insanı ne kadar maskara ve süflî ve echel yaptığını bil, ibret al!

Acaba her senede, dört yüz bin envaî birden zemin yüzünde icad eden ve semavat ve arzı altı günde halk eden ve altı haftada, her baharda, kâinattan daha sanatlı, hikmetli zîhayat bir kâinatı inşa eden bir kudret-i ezeliye, bir ilm-i ezelinin dairesinde, planları ve miktarları taayyün eden mevcudat-ı ilmiyeyi göze göstermeyen bir ecza ile yazılan ve görünmeyen bir yazıyı göstermek için sürülen bir ecza misillü, gayet kolay o ma'dumat-ı hariciye olan mevcudat-ı ilmiyeye vücud-u haricî vermeyi o kudret-i ezeliyeden uzak görmek ve icadı inkâr etmek; evvelki grup olan sofestaîlerden daha ziyade ahmakane ve cahilanedir.

Bu bedbahtlar, âciz-i mutlak ve yalnız bir cüz-i ihtiyarîden başka ellerinde olmayan firavunlaşmış kendi nefisleri, hiçbir şeyi idam ve yok edemediklerinden ve hiçbir zerreyi, bir maddeyi, hiçten, yoktan icad edemediklerinden ve güvendikleri esbab ve tabiatın ellerinde

hiçten icad gelmediği cihetle, ahmaklıklarından diyorlar: “Yoktan var olmaz, var da yok olmaz.” deyip bu bâtil ve hata düsturu, Kadîr-i Mutlak’a teşmil etmek istiyorlar.

Evet, Kadîr-i Zülcelal’in iki tarzda icadı var. Biri, ihtira ve ibda iledir. Yani hiçten, yoktan vücut veriyor ve ona lâzım her şeyi de hiçten icad edip eline veriyor. Diğeri, inşa ile sanat iledir. Yani kemal-i hikmetini ve çok esmasının cilvelerini göstermek gibi çok dakik hikmetler için kâinatın anâsırından bir kısım mevcudatı inşa ediyor. Her emrine tabi olan zerratları ve maddeleri, rezzakıyet kanunuyla onlara gönderir ve onlarda çalıştırır.

Evet, Kâdir-i Mutlak’ın iki tarzda hem ibda hem inşa suretinde icadı var. Varı yok etmek ve yoğu var etmek; en kolay en suhuletli, belki daimî, umumî bir kanunudur. Bir baharda, üç yüz bin enva-ı zîhayat mahlukatın şekillerini, sıfatlarını, belki zerratlarından başka bütün keyfiyat ve ahvallerini hiçten var eden bir kudrete karşı, “Yoğu var edemez!” diyen adam, yok olmalı!

Tabiatı bırakan ve hakikate geçen zat diyor ki: Cenab-ı Hakk’a zerrat adedince şükür ve hamd ü sena ediyorum ki kemal-i imanı kazandım, evham ve dalaletlerden kurtuldum ve hiçbir şüphem de kalmadı.

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ وَ كَمَالِ الْإِيمَانِ
حَكِيمٌ سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْأَعْلَمُ

***

[1] **Hâşiye:** Bu risalenin sebep-i telifi; gayet mütecavizane ve gayet çirkin bir tarz ile hakaik-i imaniyeyi tezyif edip, bozulmuş aklı yetişmediği şeye hurafe deyip, dinsizliği tabiata bağlayarak, Kur’an’a hücum edilmesidir. O hücum ise şiddetli bir hiddeti (kalbe) kaleme verdi ki şiddetli ve galiz tokatları o mülhidlere ve haktan yüz çeviren bâtil mezheplilere yedirdi.

Yoksa Risale-i Nur’un mesleği, nezihane ve nazikane ve kavli-leyyindir.

[2] **Hâşiye:** Evet, eğer intisap olsa o çekirdek, kader-i İlahîden bir emir alır, o hârîka işlere mazhar olur. Eğer o intisap kesilse o çekirdeğin hilkatı, koca çam ağacının hilkatinden daha ziyade cihazat ve iktidar ve sanatı iktiza eder. Çünkü dağdaki, kudret eseri olan mücessem çam ağacının bütün azaları ve cihazatıyla o çekirdekteki, kader eseri olan manevî ağaçta mevcut bulunması lâzım gelir. Çünkü o koca ağacın fabrikası, o çekirdektir. İçindeki kaderî ağaç, kudretle hariçte tezahür eder, cismanî çam ağacı olur.

KAYNAK LİNKİ:

<http://www.hizmetvakfi.org/risaleinur/>